

گفت‌وگوی «جوان» با دکتر داریوش صفرنژاد، تحلیل‌گر و کارشناس بین‌الملل

تجمعات شبانه امتداد تمدنی ایران است

گفت‌وگو
حسن فرامرزی

امروز رفتار مردم ایران در یک بزنگاه حساس تاریخی به یک نقطه

شگفت آور برای بسیاری از مردمان

جهان به ویژه رهبران سیاسی کشورها تبدیل شده است.

اغراق نیست اگر بگوییم نظام سیاسی ایران و نیروهای مسلح با اتکا به تاب آوری و درک بالای مردم از شرایط توانسته‌است از فضای بغرنج و بسیار دشوار کنونی به سلامت عبور کند، فضای که هر نظام سیاسی را می‌توانست به سرعت به سمت فرو پاشی بکشاند. گفت‌وگوی ما با دکتر داریوش صفرنژاد، تحلیلگر و کارشناس مسائل بین‌الملل به بررسی و تحلیل رفتار مردم در قالب تجمعات شبانه می‌پردازد.

تجمعات شبانه جزء حرکت‌های اجتماعی است که در بزنگاه مهمی در حال رخ دادن است. بخش‌نامه و دستوری از بالا نیست، پرسش من این است که خاستگاه و بن‌مایه‌های این جنبش یا حرکت اجتماعی چیست؟ این حضور به‌خاطر چه ضرورتی از بطن جامعه می‌جوشد؟

تجمعات شبانه و خودجوش مردم در سراسر کشورمان را می‌توان از جلوه‌های جدید حضور و تعامل جمعی در فضای شهری و اجتماعی دانست. فضاهایی که در آن افراد با پیشینه‌ها و سبک‌های مختلف در کنار هم حضور پیدا می‌کنند و اشکال متنوعی از تعامل و هم‌رستی اجتماعی را شکل می‌دهند. در واقع این تجمع‌ها با کاهش برخی مرزبندی‌های متعارف میان گروه‌های اجتماعی و حتی جریان‌های سیاسی، فرهنگی و اعتقادی، نشان دهنده و بیانگر افزایش ظرفیت مدارا و تعامل بین گروه‌ها و مردم است.

از این نظر تغییر و ترکیب برخی الگوهای حضور و ارتباط اجتماعی در این تجمع‌ها و اجتماعات مردمی باید مورد توجه تحلیلگران، رسانه‌ها و برنامه‌ریزان باشد. مردم در تجمعات شبانه در هشت ماهی که سیری شده شکل‌هایی از ارتباطات و تعاملات اجتماعی را به نمایش گذاشته‌اند که بخشی از آن‌ها ریشه در شبکه‌های ارتباطی سنتی و بخشی متأثر از الگوهای ارتباطی جدید است. این وضعیت بیانگر آن است که در جامعه ما فارغ از اینکه اقوام مختلف، افکار، عقاید، مذاهب و نطله‌های فکری مختلفی حضور دارند و حتی بسیاری افراد از پیشینه‌های مختلف هستند اما همین گروه‌ها، نطله‌ها و در اثر تربیت عالمان به‌ویژه امامین انقلاب حضرت امام خمینی (ره) و حضرت امام خاتم‌ای شهید عزیز ما در ۲۸ سال گذشته به گونه‌ای پرورش یافته و بالنده شده‌اند که آن‌ها را امروز به یک امت تبدیل کرده است. در واقع ما امروز در ایران شاهد ظهور یک ملت هستیم. شما امروز در رسانه‌ها می‌بینید کشورهای بزرگی مثل روسیه و چین حسرت چنین وضعیتی را دارند. تحولاتی که از جانب امریکایی‌ها در حال شکل‌گیری است نشان می‌دهد، هم روس‌ها در معرض تجزیه حداقل به ۹۰ کشور جدید هستند، هم چینی‌ها به ۳۰۰ و اندکی واحد سیاسی جدید. اصلاً تمام تلاش امریکا بر این است که این کشورها را متلاشی کند. همین تلاش را درباره دنیای اسلام و به‌ویژه ایران دارند. آنها می‌خواهند ۵۶ کشور جهان اسلام را تکه‌پاره و بر پایه قومیت و ناسیونالیسم به ۲۰۰ کشور تبدیل کنند.

در چنین فضایی است که انقلاب اسلامی با محتوای الهی و بهره گرفته از حوزه تمدن کهن ایرانی الگویی ارائه می‌کند که خروجی آن الگو ملت‌رشدیافته امروزی است. خروجی این دو فرایند برآیندی است که متأثر از حرکت صحیح رفتاری امام(ره) و حضرت امام خاتم‌ای شهید عزیزمان دارد. این دو رهبر گرفتار نیامدند مثل دو دیکتاتور همه ملزومات و اولویت‌ها را به جامعه دیکته کنند. این رهبران آمدند بر پایه آموزه‌های اسلام اصیل الهی و بهره‌گیری از تمدن کهن ایران این دو فرهنگ و نگاه را با هم تلفیق کردند و الگوی جدیدی از جامعه‌سازی و ارتباطات اجتماعی را ارائه دادند که در دنیا بی‌نظیر است. به‌خاطر همین است که ما نمی‌توانیم برای رفتار مردم ایران از جایی رفرنس و منبع ارائه کنیم. متأسفانه برخی افراد چون این الگوها را نمی‌شناسند وقتی شما با آن‌ها صحبت می‌کنید می‌گویند رفرنس بده که کجای دنیا و تاریخ این اتفاقات روی داده است. توجه نمی‌کنند این حرکت‌ها و پدیده‌ها در دنیا و تاریخ بی‌نظیر است. قدیمی‌ترین تمدن کهن روی زمین یعنی تمدن ایرانی با قدمت ۱۴ هزار سال آمده با اصیل‌ترین اعتقادات یعنی اسلام اصیلی که خاستگاه آن پیامبر بزرگ الهی و معصومین بزرگوار است و مدیر آن حضرت ولی عصر امام مهدی (عج) تلفیق شده و الگویی ارائه کرده که ادعا دارد، برای تمام شئون بیشتر و چالش‌هایی که در متن زندگی بشر پیش می‌آید حرفی برای گفتن دارد.

البته این وضعیت می‌تواند از منظر سیاستگذاری فرهنگی و اجتماعی به عنوان نشانه تحول در شیوه‌های ارتباط و حضور جمعی در فضای جامعه – هم در ایران و هم در سایر کشورها – مورد توجه قرار گیرد.

همچنان که شما هم اشاره کردید، ما در جریان‌های اخیر مردمی از سرمایه‌تمدنی، رفتاری و فرهنگی استفاده می‌کنیم. حتماً شما هم می‌دانید این روزها وضعیت فرانسه چگونه است و مثل نقل و نبات فروشگاه غارت می‌کنند آن هم در کشوری که سال‌هاست به‌ویژه در محافل روشنفکری طوری تبلیغ می‌شود که فرانسه عیار و مهد تمدن و فرهنگ است. اما آنچه امروز ما در شبکه‌های اجتماعی می‌بینیم و ویدئوهایی که از غارت اموال مردم عادی از طرف بخش دیگری از مردم منتشر می‌شود

بخت‌آور است. خوشبختانه تصاویری که بازنشر می‌شود یک واقعیت عینی است و از جنس تحلیل و نظریه‌پردازی نیست که برخی بگویند اثر ذهنیت و سوگیری است. از آن سوی ماجرا را وقتی نگاه می‌بینیم می‌بینیم در همین جامعه ایران که با نگاه از بالا به پایین غربی‌ها یک جامعه جهان‌سومی قلمداد می‌شود در بدترین شرایط تورمی و وضعیت اقتصادی، رفتار مردم با اموال عمومی بسیار متمدانه و بی‌چپخانه است. خیلی از مردم با اینکه می‌توانند در خریده‌هایشان رفتار هیجانی داشته باشند اما خر دورزانه و آرام رفتار می‌کنند. برای بسیاری از افراد حتی مردم جهان و رهبران بر جسته جهان جای شگفتی است که این تاب‌آوری از کجا می‌آید. من اخیراً در سخنرانی آقای پوتین می‌دیدم به‌صراحت و با شگفتی از مقاومت ملی ایرانی‌ها سخن گفته بود. تحلیل شما در این باره چیست؟

همچنان که اشاره کردم، آنچه در حال وضع است اثری از پرورده‌گی در تمدن اعتقادی و ملی است. شما می‌دانید بعد از حرکت حضرت اسام و پدید آمدن انقلاب اسلامی، تئورسین‌های امنیت و روابط بین‌الملل مثل جین شارب و جوزف نای آمدند؛ تئوری جدیدی وضع کردند به نام «قدرت نرم» و اعتراف کردند قدرت فقط تسلیحات نظامی نیست بلکه می‌شود از مردم هم قدرت ساخت.

در واقع سرمایه‌های مردمی، قدرت اصلی انقلاب اسلامی بود و تربیت درست مردم بر مبنای آموزه‌های الهی و تمدنی توانست خروجی بسیار خوبی از خود ارائه دهد که در فرانسه نمی‌بینیم. کل قدمت جمهوری پنجم فرانسه، ۶۸سال است و اصلاً چیزی به نام آموزه‌های اعتقادی و الهی در آن وجود ندارد و فرهنگ اجتماعی قدمتی در آن ندارد. می‌دانید فرانسوی‌ها از مردمانی در کره زمین بودند که اصلاً حمام نمی‌رفتند. نمی‌دانستند حمام چیست. به جای حمام رفتن به بدن‌شان الکل می‌مالیدند و بعدها به این الکل‌ها اسانس زدند به‌خاطر همین در دنیا فرانسه در حوزه ادوکلن یکی از سرآمدان دنیاست. این‌ها اصلاً الکل و ادوکلن را برای پاکیزگی‌شان استفاده می‌کردند چون طهارت نداشتند و حمام نمی‌رفتند. وقتی ریشه‌های فرهنگی این جامعه عمیق نیست و در حوزه فرهنگ و اعتقادات تهی هستند، امروز

به مثابه یادکنک پادشاه‌های هستند که دارد بادش خالی می‌شود. ما امروز می‌بینیم جمهوری پنجم فرانسه ترک‌خورده و صدای شکسته‌شدن بنیان‌های آن به گوش می‌آید و دومینووار به سایر فرهنگ‌های مترادف در اروپا هم تسری پیدا می‌کند. آنچه در تصویرها می‌بینیم تسری و حرکت رو به جلو و دومینووار است که در تعداد زیادی از این کشورها خود را نشان می‌دهد.

در ایتالیا، بلژیک، آلبانی، خود امریکا.

بله، تازه ما باید منتظر بمانیم و ببینیم این حرکت‌ها بعد از چند هفته به کجا خواهد رسید.

البته خود این اتفاقاتی که امروز در اروپا و غرب می‌افتد موضوع گفت‌وگوی دیگری می‌تواند باشد. اگر به بحث‌مان برگردیم درباره بنیان‌های تمدنی حضور اجتماعی مردم صحبت می‌کنیم.

بله این حرکت مبتنی بر سرمایه‌ای است که امامین انقلاب توانستند بر مبنای آموزه‌های اصل، و حیانی و اعتقادی و استفاده از ریشه‌های تمدنی ایران ایجاد کنند. در واقع این حرکت علاوه بر جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی‌اش با سایر ظرفیت‌های دیگر هم در آمیخته است. ما تجربه تربیت هزار و ۲۰۰ ساله‌ای را داریم که بعد از دوره غیبت آغاز شده، تاکنون بیش از ۱۰ هزار امام‌زاده در جای‌جای ایران آمده‌اند و بر حیات معنوی و اجتماعی مردم اثرگذار بوده‌اند. وقتی به مسیر تحولات نگاه می‌کنیم؛ می‌بینیم این امام‌زادگان به تدریج تبدیل به مراکز فرهنگی، اعتقادی و اجتماعی در جامعه ما شدند. مردم در ضریح و مدفن این امام‌زادگان پول ریختند و با پول مردم این رشد اعتقادی، دینی، اخلاقی و فرهنگی شکل گرفت نه پول دولت‌ها. اگر امروز رفتاری در ایران در تجمعات شبانه می‌بینید این یک ریشه‌هازار و ۴۵۰ ساله دارد که حداقل هزار و ۲۰۰ سال از آن در ایران بر پایه حیات این امام‌زاده‌های شریف بوده است. از طرفی فرهنگ، تمدن و حیات اجتماعی ما ایرانی‌ها ۲۵۰ سال از زندگی پربار امام‌های بزرگوار و حضرت معصومین(ع) را درک کرده است. کتاب دو جلدی بسیار ارزشمندی که از امام شهیدمان خامنه‌ای به نام «انسان ۲۵۰ساله» در این باره است، البته الان دو جلد در یک مجلد چاپ شده است. من توصیه می‌کنم علاقه‌مندان این کتاب را بخوانند. این کتاب در واقع فرمایش‌ها و سلسله سخنرانی ایشان است که گروهی از جوان‌های دانشگاهی و حوزوی به نام «صها» دور هم جمع شده‌اند و این سخنرانی‌ها را با چیشنی به‌یادداشت و در حوزه فرهنگ و اعتقادات تهی هستند، امروز

تبدیل کرده‌اند. موضوع از این قرار است که خیلی سال پیش امام شهید ما جایی دعوت شده‌اند و در آنجا سلسله سخنرانی‌هایی درباره زندگی ائمه اطهار داشته‌اند و اسم کتاب اشاره به طول عمر امامان معصوم ما دارد.

به هر حال ما ۲۵۰سال زندگی این معصومان را درک کرده‌ایم، همچنین هزار و ۲۰۰سال بعد از آن را بنابرین ما حامل و وارث هزار و ۴۵۰سال تربیت غنی هشتمین و مردم از جیب خودشان برای رشد دین در ایران هزینه کرده‌اند. البته من هم می‌دانم که هنوز با قله فاصله‌مان کم نیست. ما انتظارمان زیاد است بنابرین نسبت به آن ایده‌آل می‌گوییم هنوز با آن نقطه آرمانی فاصله داریم اما حتی اگر سرمایه اندوخته شده کم باشد کم ریشه‌دار است.

آقای دکتر! احتی ممکن است بخشی از افرادی که در این تجمعات شبانه شرکت می‌کنند نسبت به بخشی از رفتارهای حاکمیت نقد داشته باشند، مثلاً عملکرد اقتصادی برآمده از آن را نپسندند. می‌خواهم بگویم تنوع فکری بر این تجمعات حاکم است.

امام(ره) به عنوان بنیانگذار این نظام تأکید می‌کردند، مدل اجرایی نظام سیاسی که در ایران بر سر کار آمده جمهوری اسلامی است. در جمهوریت، چندصدایی ذیل اسلام عزیز جزء شاخصه‌های نظام است، بنابرین حق طبیعی مردم است که در این چندصدایی حضور داشته باشند، چون ما در ۲۸سال گذشته از رأی همین مردم برای حفظ جمهوریت نظام استفاده کرده‌ایم. در ۲۸سال گذشته هر ضرورتی هم که ولو به‌طور موقت تعطیل شده جمهوریت نظام لحظه‌ای تعطیل نشده است. از این چشم‌انداز تجمعات شبانه مردم عزیز ما در سراسر ایران مجموعه‌ای از فعالیت‌های فرهنگی محور، اجتماع محور و اعتقاد محور را در خودش جاذده و به‌خاطر همین روی آن می‌شود؛ تکیه و برنامه‌ریزی کرد چون بر پایه نیازهای فرهنگی و اعتقادی و فکری مردم شکل گرفته است. می‌دانید اعتقادات ما با سیاست ما یک واحد است. طبق فرموده بنیانگذار این انقلاب، سیاست و دیانت یک واحد هستند و امروز این نیازهای فرهنگی، سیاسی و اعتقادی شکل گرفته در فضاهای عمومی با طراحی برنامه‌های متناسب با خودش به شکل یک رفتار اجتماعی ظاهر می‌شود، بنابرین اهمیت فضاهای عمومی به عنوان بستر تعامل اجتماعی، مشارکت فرهنگی و همچنین تجربه جمعی باید مورد توجه قرار گیرد. در واقع ما با این تجمعات، جامعه را تربیت می‌کنیم و رشد می‌دهیم. جامعه دارد به شکل لگاریتمی رشد می‌کند، نه به شکل آرام و آهسته. ما در حال تجربه رشد تصاعدی با شتاب دهنده‌های اعتقادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هستیم. ما با شتاب دهنده‌ای به نام فرهنگ و تمدن کهن ایرانی جلو می‌رویم. شما نگاه کنید. از دل و بطن این تجمعات چه بیرون آمد؟ جز این است که جان‌فداها بیرون آمدند. دیدید که پوتین سه بار در جمع جلوی دوربین با چه حس‌سرتی از جان‌فداها یاد کرد، می‌دانید روسیه نزدیک به ۱۵۰ میلیون نفر جمعیت دارد. معنادار است که پوتین درخواست داده روس‌ها برای دفاع از روسیه واحد از همین الگو استفاده کنند و دست کم جمعیت یک‌ونیم‌میلیون نفره جان‌فداها را تشکیل دهند. این جملات بخشی از اظهارات پوتین است که می‌گوید وقتی فراخوان جان‌فداها در ایران اعلام شد در هفته اول ۵میلیون نفر ثبت‌نام کردند و الان ایران بیش از ۳۵میلیون نفر جان‌فدا دارد، یعنی کسانی که بدون تمنا و هرگونه خواستهای برای دفاع میهن، نظام و مملکت خود آماده جان‌فشانی هستند و این شخصیت و رهبر سیاسی گفته این الگوی بی‌بدیلی در تاریخ است و ما چنین چیزی در تاریخ نداریم.

ما از یاد نبرده‌ایم که از دل این تجمعات شبانه تشیع باشکوه رهبر عزیزمان بیرون آمد. وداع، تشییع و تدفینی که در تاریخ بی‌سابقه بود. توجه کنید در طول تاریخ کره‌زمین برای تشییع

هیچ شخصیت سیاسی یا رهبر معنوی ۴۳میلیون نفر حضور پیدا نکردند. این‌ها آمارهای رسمی است. البته جمعیتی می‌توانست بسیار بیشتر هم باشد اما محدودیت زمانی اجازه نداد و گر نه کشورهای زیادی از پاکستان، بخش‌هایی از هند، کشمیر، لبنان، نیجریه و بسیاری از استان‌ها در ایران خودمان متقاضی تشییع بودند که اگر فرصت بود آمار به صدها میلیون تشییع‌کننده می‌رسید.

معنای استعاری این ۴۳میلیون نفر چیست؟

امتداد تمدنی اسلام، امتداد تمدن کهن ایران. وقتی از این زاویه نگاه می‌کنیم در واقع تجمعات شبانه بعثت مردم و مانوری برای زمان ظهور است. می‌دانید مردم در سراسر دنیا در بازه زمانی شش تا ۹ماه مانده به ظهور برای همراهی با حضرت به خیابان‌ها می‌آیند، بعد از اینکه آن صیحه آسمانی زده می‌شود. پس تجمعات شبانه نوعی آمادگی برای ظهور است. به عنوان مثال ما سال‌هاست که تمرینی از ظهور را در پیاده‌روی اربعین انجام می‌دهیم. جایی که تمام آن مناسبات اقتصادی معمول فرو می‌ریزد و می‌بینید افراد اکثر خدمات زندگی‌شان را مجانی دریافت می‌کنند یا کسی که بالش او در خانه‌قدری نامیزان باشد خواش نمی‌برد در پیاده‌روی اربعین روی زمین سفت و خالی می‌خوابد و آن همه رنج را عاشقانه تحمل می‌کند یا از جیب خودش موبک می‌زند. تجمعات مربوط به ظهور تا قیام هم از جیب همین مردم اداره می‌شود. همین بسیج مردمی که ما در ایران داریم و در جهان اسلام و دنیا در قالب گروه‌های مردمی مقاومت در عراق، یمن، لبنان، سوریه و حتی اروپا و امریکا در حال تکثیر است همه آمادگی برای ظهور است.

برای اینکه از این سراسر مایه عظیم مثل همین تجمعات مردمی به درستی استفاده کنیم سرمایه‌ای که اگر به‌درستی استفاده نشود به اهداف خودش نمی‌رسد چه کار باید انجام دهیم؟ برای اینکه این سرمایه‌ها از قرائت‌های کوچک، جناحی و سلطه‌جریان‌های سیاسی مصون بمانند چه مراقبت‌هایی باید انجام دهیم؟

ببینید تجمعات خیابانی در شکلی که هم اکنون دارد اجرا می‌شود بزرگ‌تر از همه مدالان‌ی است که معمولاً جناح‌ها و جریان‌ها ترسیم می‌کنند. اساساً بزرگ‌ترین کارکرد این تجمعات این بود که معادلات سیاسی قدرت‌ها علیه ما را به هم زد. دشمن در همان هفته‌اوان آشکارا این موضوع را دید. امریکایی‌ها، صهیونیست‌ها و اعلان و انضارش‌ان در همان هفته اول بعد از جنگ شاهد حضور میدانی مردم در سراسر ایران بودند و همین حضور تمام معادلات جنگ را به هم زد. چرا که تصور اولیه آن‌ها این بود که با ضربه ناگهانی به سرنان کشور جامعه دچار فروپاشی می‌شود بنابراین پروژه براندازی یا آنچه که آن‌ها به آن پروژه وژئولایپی کردن ایران می‌گفتند، محقق نشد چون مردم به میدان آمدند و بخشی از شکاف‌های پیشین میان مردم و حاکمیت ترسیم شد و همین مسئله به نیروهای مسلح ما امکان داد که از پس میدان برآیند. در واقع ترکیب مردم و میدان بود که ما را در جنگ پیروز کرد و نیروهای مهاجم به اهداف خود نرسیدند. مردم آمدند خودشان تلاش کردند و از فروپاشی اجتماعی جلوگیری کردند. مردم مراقبت کردند از خیابان به جولانگاه نیروهای برانداز و حامیان خارجی و گروهک‌ها، منافقان و مزدوران خارجی تبدیل نشود. در واقع حضور مردم از یک کنش صرفاً سلبی عبور کرد و به پشتیبانی فعال از جنگ در جهت دستیابی به حداکثر نتایج رسید.

اشاره شما به کارکردی فراتر از کارکرد سلبی به کدام جنبه از اثرگذاری تجمعات شبانه است؟

اگر مسئله فقط جلوگیری از حضور نیروهای برانداز بود طبیعتاً بعد از تثبیت شرایط، مردم باید به خانه‌هایشان برمی‌گشتند اما استقرار تجمعات نشان داد، هدف‌گذاری برای حضور اجتماعی است. امروز حضور در خیابان‌ها ضمن حمایت از میدان تلاش می‌کند که مانع غلبه جریان‌های سازشکارانه بازگشت به وضعیت پیشین نشود. اینجا رفتار مردم کاملاً استراتژیک و راهبردی است و باید از این منظر به این موضوع نگاه کرد. از این زاویه تجمعات مردمی بازارایی میدان سیاست در ایران و بازتعریف سپهر سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران است. وضعیتی که نشان دهنده بلوغ سیاسی و اجتماعی حاضران در تجمعات است.

